

je mladom paru »Gasthaus Hoffnung« (Pansion Nada) u Reitergasse 16. Kada se jedanaest godina kasnije Joyce nastani u Cirihi, ne bez čuđenja pomešanog sa ganu-tošću otkriće da je ime pansiona prome-njeno u »Gasthaus Doeblin«.

U Puli irski pesnik večeri provodi u ka-feu »Miramar« u društvu Alessandra Francinija i Franza Kustera. Posećuje biblio-teku Vojne bolnice na Verudi. Ipak dosada zaboravljenog grada preplavljuje ga one-spokojavajućim mirisom južine. Čini mu se da je oduvek u tom dosadnom vojnom nase-lju gde samo daleka ivica neba budi radost.

Od prvog časa kada je sa palube vapo-reta ugledao pulsku rivu predosetio je da tu počinje pomorska Sibirija. Mrzrim tu katoličku zemlju sa stotinu rasa i hiljadu jezika, kojom vlada najkorumpiranija dvorska kuća u Evropi, zapisuje jednog popodneva u svom stanu u Via Medolino.

Iako je mrzeo grad koji je samo usputna stanica na njegovom putu u Evropu, Joyce je u pomorskoj Sibiriji proveo mnoge ugodne časove. Pustio je zulufe i ugojio se nekoliko kilograma. Popravlja zube u Mor-naričkoj bolnici i uživa u italijanskim je-lima. Sa zidina Kaštela sanja sutone u Sandymountu. Sablasni lik žene koja mu se pri-vida na prozoru kuće u Campo Marzio isto-piće se u bujici toplih slavenskih reči. Ost-aje samo sećanje na grotlo, kužna ispare-nja i kulise nekog drugog grada.

7.

Strmi put što se odvaja od medulinske ceste, i kao puzavica nestaje u zelenim st-aniolima borova na Gregovici, dodiruju žutu kuću nad kojom se u nepreglednim tala-sima valjaju iskrivljena modra lica što jeca-jima kidaju krute latinske rečenice rada-jući se kao varnice iz umornog pogleda pro-fesora Bertoša. Omamljen polifonijom kri-stalnih glasova i mirisom borova spušta se u duboke slojeve grada iznoseći na površinu »street furniture«, kako bi rekao irski pesnik.

Uzalud su mletački providuri dolazili u Istru pokušavajući da premere zemlju, utisnu jasne mede u tamne pergamente. Bolest, zapara i pustoš krenuli su njihovu snagu, slabili im misao i jedino što su ti očajnici iscedeni malarijom želeli beše da što pre pobegnu u grad na lagunama. A kada bi im naslednik stigao, krepkog duha i bistra pogleda, hvatao se u koštac sa bez-voljnim, grozničavim seljacima, i pre nego što bi se navršio kvartal kukao je zbog le-njih geometara verno izveštavajući Mletke: »Veoma sumnjam da će se u ovo godišnje doba nešto moći uraditi, pogotovo u ovom najjužnijem delu Pokrajine, pa ću pokušati da započnem u gornjem delu gde će biti mnogo lakše«. Tako piše u svom izveštaju Senatu u jesen 1611. godine rašporski kape-tan Pietro Bondumier. Mučen cirevima na nogama, malaričnom groznicom i šulje-vima, Bundumier razvlači svoj boravak u Istri dok konačno godinu dana kasnije ne dobije dozvolu za povratak u domovinu.

Njegov zamenik, jedan u dugačkoj koloni mučenika, providur i inkvizitor Istre, Fran-cesco di Priuli, krivicu svaljuje na peča ubogog geometra Camilla Bergamija pi-šući Senatu da »istinu govoreći sem što je loš u svojoj profesiji, još je lošiji u inženjers-koj profesiji, budući da je već zašao u šezde-

sete godine i da ima mladu ženu i, koliko znadem, veoma lepu, pa je na nju ljubomo-ran. Zapušta rad i svoje obaveze i često od-lazi u Motovun, gde ima kuću i gde se, kako čujem, i sada nalazi«.

Ta »strahovito umorna država«, kako je Veneciju nazvao profesor Bertoša, »lomila se i na takvim stvarima kao što su neki li-jeni, neodlučni i umorni rektor, neki prehlade-ni i iznemogli geometar koji čitavu go-dinu liječi svoje zdravstvene indispozicije i ne preuzima na vrijeme posao od velikog javnog značenja, neka mlada i lijepa žena, neki stari muž kojega ljubomora sprečava

da se svestranije i savjesnije posveti radu«.

Karlo Kuster povlači vreteno i pod belim platnima nestaju pijani malarični vojnici i umorni providuri, ukoceni austrijski ofi-ciri i njihove dame od kaučuka, rimski leg-ionari i tamnopute afričke robinje, izdu-ženo lice njegovog oca Franza, samotnjaka koji je verovao da su žene samo deo name-štaja – street furniture – u životu muška-raca. Pisak Vilkovog glasa, zaštitnika loze Kustera, odjekuje u sluhu kao pesma po-paca u izgoreloj travi Valsalina.

(odlomak iz romana)

koji rasplet se piscu/čitaocu priče više dopada?

milan orlić

I vrapci već znaju da je umor posledica zatrovanja mišića mlečnom kiselinom. Ako to znaju čak i vrapci, njih prožduru mačke koje su u većinom ratu sa psima a oni su čovekovi najbolji prijatelji (izuzimajući, naravno, knjige) zašto to ne bih znao i ja? To zna-je mi je umorom sada neophodno da bih započeo priču. Razlog više: došla je Lu i moram biti odmoran. (Nju neću posebno predstavljati uvaženom čitaocu) piscu; o njoj se već ponešto zna iz mojih ostalih priča. Kad sam *izmislio* ovu epizodnu junakinju, nisam ni slutio da će se zaljubiti u mene). Navratila je da je obljubim, obležim, kao Zevs Heru i zbog još nekoliko glagola od kojih će prosečnom čitaocu/piscu srce jače zakucati a di-sanje se ubrzati. Cim je otišla, skljkokao sam se u krevet. Umor je bio jači, rekao bi ne-poznati autor. Ali nisam mogao da zaspim. Nedostajale su mi konvencionalne ovce, kao što nekim piscima/čitaocima manjka konvencionalna lula. (Za čin pisanja/čitanja, razume se.) Pošao sam da ih tražim i obreo se u ništa manje konvencionalnom lavi-rintu. (Recimo, sličnom onom sa Krita u kojem je Tezej ubio Minotaura ili onom iz Grada Besmrtnika.) Pretražio sam svaki pedelj zemlje i po savetu starog dobrog pes-nika zavirio u svaki ugao, u sebe, pogledao da nema eksera, da nema lopova, da nema kukavičijih jaja. Nisam našao nijedno stado ovaca. Nalazio sam isključivo ovce, a to nije ono što mi je potrebno. Od napora sam ogladneo, iako verujem da bi, sa stilske tačke gledišta, bilo bolje reći samo: ogladneo sam. Najpre htjedoh da i slovima zakoljem jednu ovcu i ispečem je na ražnju. Ali, gde bi *takvo* ponašanje vremenom odvelo? Istrebljenju ovaca. Posledica bi bila hronična nesаница. To bi utanjilo moje ionako tanke živce. Nervna istrošenost uslovlila bi neku grub grešku. Zbog toga bi neko stradao. Možda bi dalje nizanje uzroka i posledica dovelo do propasti čovečanstva? Iz predostrožnosti sam morao što pre da izadem iz lavirinta. Nisam znao način na koji bih to učinio. Oči-gledno, teškoće su se umnožavale. Plan lavirinta je u unutrašnjem džepu sakoa, a njega sam ostavio na ulazu. Nije to propust. Da sam kaput poneo, plan bih proučio i, uz sve (ne)predvidene teškoće karakteristične fabulacije, ubrzo izašao. Time bi priča *ili* kre-nula tokom suprotnim mojim namerama (činilac namere pisaca/čitaoca obično nije preporučljivo zanemariti) *ili* ne bi bila napisana. Stoga, pokušao sam *hladno* da razmislim, ali sam odustao jer sam na sebi imao samo pidžamu. Nešto sam, ipak, morao da učinim. Zaletao sam se, probao glavom kroz zid. TRAAAAS! Našao sam se u lokvi krvi. Pobesneo sam. Zar se neko, i pored moje zabrane, usuduje da kolje ovce! Spirajući penu besnila sa njuške, shvatio sam da je bes neopravdan, jer je krv bila moja a ne ov-čija. Lepo me je mama savetovala: sine, nemoj glavom kroz zid. Ali, ja sam pušio, lagao, džepario i krao, kockao i tukao se, rečju, bio divlje i neposlušno dete. Kasnije, kad su me pripitomili, postao sam *rdavi* i *nedopečeni* hegelovac, što konkretno znači da sam (pogrešno – doslovno shvatajući Hegela), zidove smatrao prividom. Eto, to je uzročna veza moje biografije i moje lokve krvi. Možda nije sve izgubljeno? Možda postoji klupko konca, crvena nit koja će me izvesti iz lavirinta? U tom slučaju, morao bih da ubijem čudovište, izadem iz lavirinta, ukrcam se u ladu, uplovim u bračnu luku, u mrač-noj luci učinim sve što se u bračnim/mračnim lukama čini, itd. A taj rasplet mi se ne sviđa. Mogao bih da navedem 1001 razlog za bitno manje noći. Npr. patim od morske bolesti i ne podnosim putovanja brodom, ne verujem u monogamiju, priču mogu okon-čati i bez tih peripetija i sl. Rasplet koji bi mi se više dopao? Pretpostaviću da u nekom od najzabittijih hodnika, igrom slučaja, pronađem telefon. Javiću se Lu. Neću je zateći kod kuće, ali meni to neće smetati da malo porazgovaramo. Zašto da ne? Posle kraćeg ubedivanja, otići će do ulaza lavirinta, uzeti rečeni plan iz pomenutog sakoa, izdiktirati mi ga... i ja ću konačno skinuti tu bedu s vrata. (Čini mi se da je idiom – skinuti bedu s vrata – donekle u skladu sa opisanim stanjem stvari.) Da, ovaj rasplet mi se više do-pada. Ostaju još ovce i nesаница.

ilkov povratak

jovan strezovski

Julska pripeka; kroz dan je prolazila ve-lika vatra od koje je vazduh treperio; in-sekti koji bi preleteli sevnuli bi kao upa-ljeni i ugasili se; selo je bilo pustó, zamrlo. Konj je s mukom teglio kola po neravnoj džadi, znojio se od vrućine i tegljenja. U ko-lima je sedelo nekoliko seljaka koji su se

vraćali iz grada. Zaklanjali su glave od sunca granama koje su lomili sa drveća pored puta.

U kolima je sedeo i Ilko, Milov otac, koji se vraćao iz sveta kojim je dugi niz godina lutao. Iz sela je otišao vrlo mlad. Oženio se veoma rano, po majčinoj želji koja je htela

da ga što pre udomi da bi imao ko da preuzme brigu oko kuće i imanja posle očeve smrti. Ali Ilka nije privlačila ni kuća, ni imanje, ni žena, nego – svet. Ta želja za skitanjem mogla se kod njega primetiti još dok je bio dete, dok je pravio svoje prve ko-rake, kada su mu, prema starom običaju, prilikom prelazjenja praga kuće da bi izašao i prošetao po dvorištu, stavili razne predmete ispred njega: čekić, mistriju, te-steru, sekiricu, knjigu, oglav, štap i druge stvari da bi, prilikom prelazjenja praga, uzeo nešto u ruke – da bi se videlo šta će ga privlačiti u životu kad poraste, za šta će se opredeliti. Ali on ništa od tih stvari nije

uzeo, nego je odmah, čim je video ptice u dvorištu, prešao prag i pojurio za njima da ih uhvati. »Gle«, rekoše njegov otac i majka, »ovome će i pamet odskitati...« Tako je i bilo: što je više rastao, to se manje zadržavao u kući: lunjao je po okolnim mestima, po brdima i planinama. Često su ga uveče, kad ga nije bilo, tražili fenjerima. Ponekad je ostajao da spava po selima kod nekih prijatelja ili u gradu.

Kad je napunio osamnaest godina, majka ga je oženila. Prve godine rodila mu se kći Kala, a druge – sin Mil. I tad je odlunjavao nekud, otišao je i nije se vratio. Prvih godina javio bi se iz nekog grada, iz neke zemlje: »Živ sam...« i toliko. Kasnije mu se izgubio svaki trag. Išao je iz jedne zemlje u drugu, vrzmao se po svetu sa radoznavošću koja ga je vukla sve dalje i dalje... Obišao je Evropu, Ameriku, Afriku, Aziju... Često je pravce i zemlje kuda je odlazio određivao sam, a često su ga povlačile i slučajnosti kojima se prepuštao kao otkinuta santa leda, kao list zahvaćen vetrom.

Seljaci u kolima radoznalo su piljili u njega i stalno su ga zapitkivali:

- Gde si proveo sve te godine, Ilko?
- Svuda, po svetu...
- A svet, kakav je svet, Ilko?

reume, lećio sam se u mnogim banjama sa istom vodom kakvu ima naše selo. I uvek sam mislio na naš brežuljak, uvek sam pomišljao da i ovde ima takva banja: i voda je lekovita, a i mesto je prekrasno: sa šumama i čistim vazduhom, sa jezerom u blizini i sa najviše sunčanih dana u godini...

Razgovor u kolima je živnuo.
– Ma hajde, čoveče! – rekao sam mu. – Nama se crno piše, a ti...

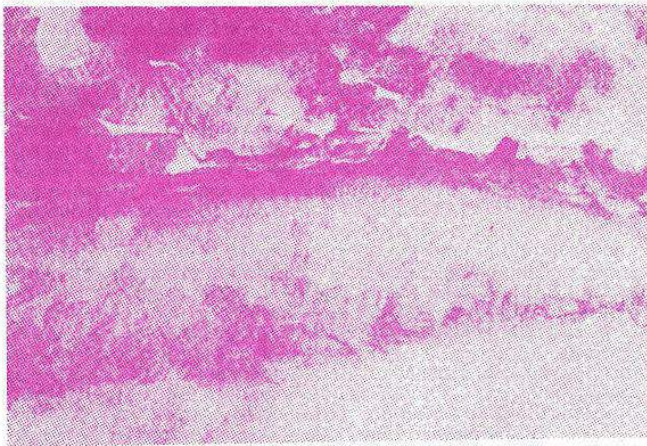
Ilko je produvao lulu, raspalio je i rekao:
– Katastrofa je bilo i biće... – povukao je nekoliko puta zaredom dim iz lule i nastavio: – Mudrac iz Kalkute kod koga sam radio, govorio je: »Priroda će nam se stalno svetiti... Jer smo mi, dok nismo imali razum, živeli u skladu s njom, sa njenim zakonima i sa svim onim što živi u njoj. A čim smo dobili razum, čim smo postali svesni sebe, mi smo se odvojili od nje i počeli da vladamo njom, da je potčinjavamo. A ona se stalno opire i kažnjava nas raznim prirodnim katastrofama...«

Ljudi su se naježili.
Ilko je napunio ponovo lulu i nastavio da govori o banji; pritom je stalno gestikulirao obrvama: čas ih je podizao, čas spuštao, čas jednu podižući, čas drugu spuštajući kao da namiguje, diskretno, poverljivo.

koru drveta, a žile nabrekle; posmatra ruke koje mu liče na reljef i smeši se, s gorčinom. Video je i gvozdeni žleb na česmi, pohaban od hvatanja rukom i doticanja ustima; video je kamenje oko česme, izlizano od gaženja i sedenja i shvatio sve vreme koje je prošlo. Umio se ponovo, ustao i nastavio put groblja, prateći i dalje nastale promene. Osećanja u njemu su se stalno smenjivala.

Došao je do groblja i uputio se ka oćevom i majčinom grobu. Uz njih je primetio dve sveže humke. Na jednoj je bilo ispisano njegovo, a na drugoj ženino ime. »Šta li je ovo, bože?«, začudio se. Napravio je krug oko grobova, počeo da se zagleda u njih: »jeste, zaista su me sahranili...« Posmatrao je humku sa imenom na krstu: Ilko Lećoski. Odmakao se malo dalje i seo u hlad velikog hrasta da bi se sklonio od sunca što je peklo. Sedeo je i piljio u grobove, prosto zapanjen. »Šta može ovo da bude? Zašto mi je grob iskopan i ko leži u njemu?!«

Sedeći tako, zbunjen, učinilo mu se da čuje neki ženski šapat, glas svoje žene; šapat mu je dolazio sa krošnje drveta. Prenuo se, podigao glavu prema krošnji i počeo da pilji: lišće je treperilo. Prisećao se onoga što je znao iz detinjstva. Drvo se zvalo Drvo

milan kerac; predeo

gabor siladi; bačta

Ilko nije bio mnogo raspoložen za razgovor. Sunce mu je udaralo pravo u lice. Rekao je:

– Kako da vam kažem... kao vrh... Ogroman vrh... Čim se popneš na njega, mnogo dalje vidiš... Vidiš i stvari koje odozdo nisi mogao da vidiš...

Tim odgovorima Ilko je nastojao da im ne da mnogo povoda za razgovor. Ipak, posle izvesne pauze, upitaše ga:

– A kako život...
– Kako? – okretao je lulu u ruci, raspaljivao je i povlačio dim. – Kao reka; sa mukama koje podnosi od izvora do uvira: survavanje niz strmine, drobljenje, probijanje tesnaca, malo uspokojavanje u ravnici, ponovo savladavanje krivine za krivinom, dalje proticanje kroz nove neizvesnosti i iskušenja...

– Ha... – ote se ljudima i oni počеше da klimaju glavama.

Sunce je peklo, probijalo kao svrdlo u glavi. Ali dosadi nije bilo kraja. Ljudi su ponovo okrenuli pogled ka Ilku, ponovo su očima iščekivali i tražili da nešto kaže.

– Šta ti je trebalo da se vratiš sada, kada dim... rekao mu je jedan od njih pokazujući na brdo i dim koji se ocrtavao u daljini.

– Eh, šta... Da zatvorim krug... – rekao je Ilko. – A i da realizujem svoju želju: da na brdu podignem banjsko lečilište...

– Kakvo banjsko lečilište?! – zavapiše ljudi. – Pogledaj dim... Svakog trena može vulkan da proradi...

– Vidim ga... – rekao je Ilko. – Saznao sam za njega u gradu... Ali nema opasnosti... Pored mnogih ovakvih vulkana u svetu žive ljudi. Treba se samo privići... Oko vulkana Santa Marija u Gvatemali postoje čitava naselja. Pošto patim od

Obrve su mu bile guste i znoj sa čela slivao se preko njih kao preko strehe. Kad je namigivao, obrve su mu zatvarale oči kao kapci.

Jedan od njih koji je sve vreme ćutao, rekao je Ilku:

– Znači tako: ti si živ...

Ilko nije ništa odgovorio.

– Znači nisi umro? – ponovio je čovek posle izvesnog vremena.

Kad ga je i treći put upitao, Ilko se uzbuđio:

– Umro? Zašto? – izvadio je lulu iz usta.
– Podi na groblje pa ćeš videti. – – rekao mu je čovek.

Ilko ga je pogledao začudeno.

Čim su kola stigla u selo, Ilko se uputio prema groblju. Zemlja kojom je gazio bila je vruća kao da ju je grejao vulkan. I hlad drveća pod kojima je prolazio bio je pregrejan.

Prolazeći kroz selo, zagledao se na sve strane da vidi kakve su promene nastale za ovih četrdeset pet godina otkad je otišao. Primetio je da nekih kuća nema, da su neke popravljene ili izgrađene; video je nove ograde oko dvorišta, novi most na reci; guma usred sela ostala su ista kao što ih pamti od pre napuštanja sela, gde se vrlo žito, gde se o praznicima vilo kolo; duša mu je zadržala, uzbuđio se. Uzbuđio se i kad je stao kod česme da se umije i popije vodu. Seo je na kremen uz nju, što je služio kao stoličica, napio se vode i, gledajući česmu i sve oko nje netaknuto, pomislio da su mu sve ove godine prošle kao u snu: kao da je svo vreme prespavao i kao da se sada budi; gleda: eto, opet je tu na polaznom mestu. Gura ruke u vodu, hladi se, umiva se i posmatra smežuranu kožu na njima kao

umrljih; bilo je staro nekoliko vekova, korenje mu je bilo rašireno po čitavom groblju, hranilo se umrlima. Drvo je ljudima služilo da se sklone pod njim od jare, od kiše, od snega; da podele za dušu, a u njegovom šupljem stablu da pale sveće umrlim i da polivaju vino i ulje o praznicima. Sveve građe što su otpadale sa njega skupljali su da ih ne gaze; a i lišće nisu gazili jer im se činilo da je u njemu duša umrljih.

Često, kad bi zašumelo lišće, ljudima se činilo da čuju glas, šapat svojih umrljih. Taj šapat se mogao čuti samo na određenom odstojanju od drveta; dalje se gubio, a bliže je bio prejak i nejasan. Ako bi se ljudi udubili i malo napregnuli, u šumu lišća su mogli razaznati glas ili šapat svojih najdražih: oca, majke, sestre, brata, deteta... Najčešće su osluškivali oni koji su najviše žalili i tužbovali za nekim ko im je umro.

Ponovo je do Ilka stigao onaj glas, te je ustao i počeo da se osvrće. Video je da glas ne dopire sa drveta, nego od žene koja je došla na groblje i plače nad nekim grobom. Stajao je malo tako zagledan, potom je ponovo prišao svom i ženinom grobu; piljio je u njih, čučnuo pored ženinog groba i zapalio joj sveću od onih koje je našao tu, nedogorelih, a onda je zapalio sveće i na oćevom i majčinom grobu. Stajao je i tu malo, zatim se uputio svojoj kući.

Kad je stigao do kuće, Ilko je počeo da se mota oko nje, da je razgleda. Je li ona, ili nije? Posmatrao je promene: zidovi su omalterisani, vrata i prozori zamenjeni, ograda na čardaku zanovljena je novim oblicima, nad čardakom je puštena duža

